

Nr 215

Av herr Nyman m. fl., angående de handikappades sysselsättningsproblem.

(Lika lydande med motion nr 325 i Andra kammaren)

De handikappades sysselsättningsproblem är en fråga, som måste lösas av samhället och näringslivet i samverkan. Det enskilda företaget och det allmänna betraktar ofta de handikappades sysselsättning från olika utgångspunkter. Företagets primära uppgift är att producera varor och tillhandahålla tjänster och göra det på effektivast möjliga sätt och till lägsta kostnad. Det är därför naturligt, att företaget endast under speciella förhållanden anställer personer med avsevärda arbetshinder och strävar efter att få bästa möjliga arbetskraft, som kan sysselsättas i varierande arbetsuppgifter. Det bör vara samhällets uppgift att av såväl humanitära som ekonomiska skäl bereda rehabiliterings- och sysselsättningsmöjligheter för handikappade medborgare, som ej kan placeras i den öppna marknaden.

Den yrkesmässiga rehabiliteringen — arbetsvården — tillkom som en särskild hjälpform i vårt land omkring år 1945. Under de mer än 15 år som gått sedan den moderna arbetsvården inrättats har verksamheten kommit att ställas inför många arbetsuppgifter, syftande till att återställa arbetsförmågan hos olika kategorier handikappade, så att de kunnat återinträda i arbetslivet. Under åren 1950—1960 har antalet arbetsvårdsärenden vid landets arbetsvårdsexpeditioner ökat med nära 100 % till över 31 300 per år. Efter förberedande åtgärder i form av medicinsk bedömning, anlags- eller arbetsprövning, arbetsträning och yrkesvägledning arbetsplacerades på öppna marknaden 14 200 handikappade personer under år 1960, medan 3 900 erhöll arbetsvård i form av yrkesutbildning.

I samverkan mellan landsting, kommuner, institutioner och företag har ett stort antal institutioner och verkstäder för arbetsprövning, arbetsträning, skyddad sysselsättning etc. upprättats. Därtill kommer de arbeten utomhus för svärplacerad arbetskraft, som med statligt stöd bedrivits av ett stort antal kommuner. Trots den synnerligen kraftiga utveckling, som verksamheten undergått, var den 1 juli 1961 antalet tjänstemän inom arbetsvårdens hela fältorganisation endast 126, vilket är 15 st. färre än vad som bedömdes vara erforderligt redan år 1946.

De nya pensions- och socialförsäkringssystemen kommer mycket snart att ställa såväl den medicinska som den yrkesmässiga rehabiliteringen inför nya stora uppgifter. I pensionspropositionen till 1958 års A-riksdag betona-

des starkt, att pensionsreformen måste förknippas med en utbyggnad av rehabiliteringsorganisationen, och i Kungl. Maj:ts proposition nr 100 år 1959 med förslag till lag om försäkring för allmän tilläggspension framhölls det som synnerligen önskvärt att allt som är möjligt att göra för att återställa eller förbättra den försäkrades arbetsförmåga blir gjort. Förtidspensioneringen bör därför förenas med en effektiv rehabiliteringsverksamhet. Även det av 1958 års socialförsäkringskommitté år 1961 avgivna betänkandet om förtidspensionering och sjukpenningförsäkring innehåller uttalanden om att rehabiliteringsverksamheten är av utomordentlig betydelse för socialförsäkringen och att verksamheten är i trängande behov av upprustning. Ett vidgat samarbete mellan arbetsvården och de allmänna försäkringskassorna förutsättes av de sakkunniga komma till stånd. Ett genomförande av en dylik samverkan bedöms av arbetsmarknadsstyrelsen medföra en fördubbling av antalet arbetsvårdsutredningar. I syfte att möta de nya krav, som utvecklingen under de närmaste åren kommer att ställa på den allmänna arbetsvården, har arbetsmarknadsstyrelsen i december månad 1960 antagit ett detaljerat och omfattande arbetsvårdspolitiskt program. Arbetsmarknadsstyrelsen har därför föreslagit tillsättande av 113 nya tjänster, av vilka i årets statsverksproposition endast upptagits 40 vid landets arbetsvårdsexpeditioner. Motionärerna anser, att antalet tjänster icke på långt när motsvarar det behov som föreligger i fråga om arbetsvårdens upprustning.

I årets statsverksproposition har chefen för socialdepartementet framfört förslag om en aktningvärd upprustning av olika grenar av arbetsvården. Anslaget till verkstäder föreslås sålunda höjt från 3 till 5 miljoner kronor. Medelsbehovet för arkivarbeten och näringshjälp höjes med 4 miljoner kronor. Det i propositionen till 125 miljoner kronor uppräknade anslaget till utbildning av arbetslösa, partiellt arbetsföra m.fl. torde till c:a 30 % komma att tagas i anspråk för sistnämnda kategori. Det synes oss motionärer, som om de materiella resurserna tillgodosetts betydligt mer än de personella. Risken förefaller nu vara den, att ett utnyttjande av de åtgärder i form av verkstäder, näringshjälp etc. som erhåller statliga bidrag icke till fullo kommer att kunna ändamålsenligt utnyttjas på grund av rådande brist inom arbetsvårdens fältorganisation. Likaledes torde det utvidgade samarbete med näringslivet, som departementschefen föreslagit skall stimuleras genom nya former för bidrag till företag, vilka inrättar s. k. halvskyddad sysselsättning, icke kunna genomföras annat än i begränsad omfattning.

I likhet med departementschefen anser vi motionärer en ökad samverkan mellan samhälle och näringsliv såsom synnerligen angelägen. Men den största svårigheten är att efter rehabilitering och arbetsvårdande åtgärder ordna lämplig sysselsättning. Dessa svårigheter kommer enligt vår uppfattning att ytterligare öka. Samhället torde icke ensamt kunna lösa sysselsättningsfrågan för de handikappade.

Företagens möjligheter att sysselsätta arbetstagare, som genom sjukdom, olycksfall eller ålderssymptom fått nedsatt arbetsförmåga, är begränsade. Möjligheterna växlar dessutom med företagets struktur, storlek och bärighet. Utvecklingen inom industriellt arbete har gått från tungt till lättare arbete, som totalt föga minskat antalet fysiskt handikappade. Nuvarande belastning är oftare det snabba tempot mot tidigare tyngden i arbetet. Det finns andra utvecklingstendenser, som emellertid samtidigt ökat kraven på arbetstagarna, framför allt psykiska, som gör behovet av s.k. fullgod arbetskraft önskvärt. Det gäller att utnyttja de allt dyrbarare maskinutrustningarna så mycket som möjligt, och för detta behövs ofta fullgod arbetskraft.

De större företagen med god hälso- och sjukvård och med erfarna företagsläkare har vissa möjligheter att omplacera och utnyttja de partiellt arbetsföra. Därvid är dock att märka, att handikapp i den fysiska och psykiska utrustningen, kanske också i förening med sjukdom och olycksfall, har en tendens att ackumuleras under livets gång. En liten avvikelse i starten kan understundom bli till en stor klyfta vid livets slut. Detta förklarar varför rätt bedömning, urval och inplacering av personal med hänsyn till arbetets krav och individens kapacitet är så viktig. Även vid avsevärd mekanisering av arbetet får vi räkna med fysiska och psykologiska belastningsfaktorer, som i framtiden med ökat tempo- och bevakningsarbete kommer att framför allt medföra psykiska påfrestningar för människan på arbetsplatsen.

Särskilt akut för företaget är ofta placeringen av den äldre arbetskraften.

Med hänsyn till befolkningsutvecklingen inom vårt land och knappheten på arbetskraft blir all arbetskraft, som kan placeras in i arbetslivet, värdefull. Men om den skall kunna utnyttjas ekonomiskt och rationellt så krävs också av företagen en ökad utbildningsverksamhet och ett bioteknologiskt handlande, vilket går ut på att tillrättalägga arbetet och arbetsmiljön på ett för individen lämpligt sätt. Man borde kunna överväga om inte statliga bidrag kunde utgå för tekniska hjälpmedel, som speciellt behövs för handikappades sysselsättning.

På grund av att de flesta företag redan har tillräckliga problem med att sysselsätta egna arbetstagare med nedsatt arbetsförmåga genom olycksfall, sjukdom, försлитning i arbetet etc. kan de i allmänhet icke annat än under speciella betingelser anställa handikappade. Av ovanstående skäl skapas svårigheter för samhällets arbetsvårdande organ att bereda rehabiliterade och omskolade personer sysselsättning i den öppna arbetsmarknaden. I dagens konjunktur är ändå situationen synnerligen gynnsam. I en nedgångskonjunktur torde förhållandena försämras snabbt för de handikappade. Samhället behöver därför än mer öka sin beredskap för att hjälpa dem. Det finns också anledning att beakta de möjligheter till en samordning av företagens åtgärder och samhällets, som kan finnas. I de svåra

fallen av handikappade arbetstagare, som icke kan beredas invalidpension, borde ett ömsesidigt utbyte kunna ske. Dessa skulle kunna placeras i skyddad verksamhet mot det att företagen åtar sig att via arbetsvården taga emot flera rehabiliterade och omskolade personer.

Enligt vår mening finns det därför skäl att från samhällets sida ytterligare initiativ tages att i samarbete med näringslivet en utväxlingsverksamhet av handikappade sker i större utsträckning än vad som ofta nu är fallet. Detta blir än mer nödvändigt i framtiden. Förslagsvis kunde en sådan intensifierad verksamhet startas på prov i något lämpligt län med för sådan verksamhet gynnsamma betingelser. Vi förutsätter, att en ökad samverkan mellan samhälle och näringsliv i berört avseende medför behov av personalförstärkning på arbetsvårdsexpeditionerna utöver den av socialministern i årets statsverksproposition föreslagna.

Med hänvisning till vad som anförts hemställer vi,

att riksdagen i samband med behandlingen av anslaget till Arbetsförmedlingarna: Avlöningar (under femte huvudtiteln) måtte uttala att möjligheterna att lösa de handikappades sysselsättningsproblem, bland annat genom en intensifierad ömsesidig utväxling av partiellt arbetsföra mellan näringslivet och statsunderstödda verkstäder för arbetsträning och skyddad sysselsättning, prövas i något eller några län med för sådan verksamhet gynnsamma betingelser samt

att arbetsvårdens personal måtte ytterligare förstärkas efter de erfarenheter, som vinnes av sådan intensifierad verksamhet.

Stockholm den 25 januari 1962

Sven Nyman

Carl S:son Schmidt

Eric Peterson

Margareta Nordström

Martin Söderquist

Nr 216

Av herr *Sveningsson*, i anledning av *Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Statens utlåningsfonder: Lånefonden för allmänna samlingslokaler.*

(Lika lydande med motion nr 265 i Andra kammaren)

Stockholm den 25 januari 1962

Ragnar Sveningsson